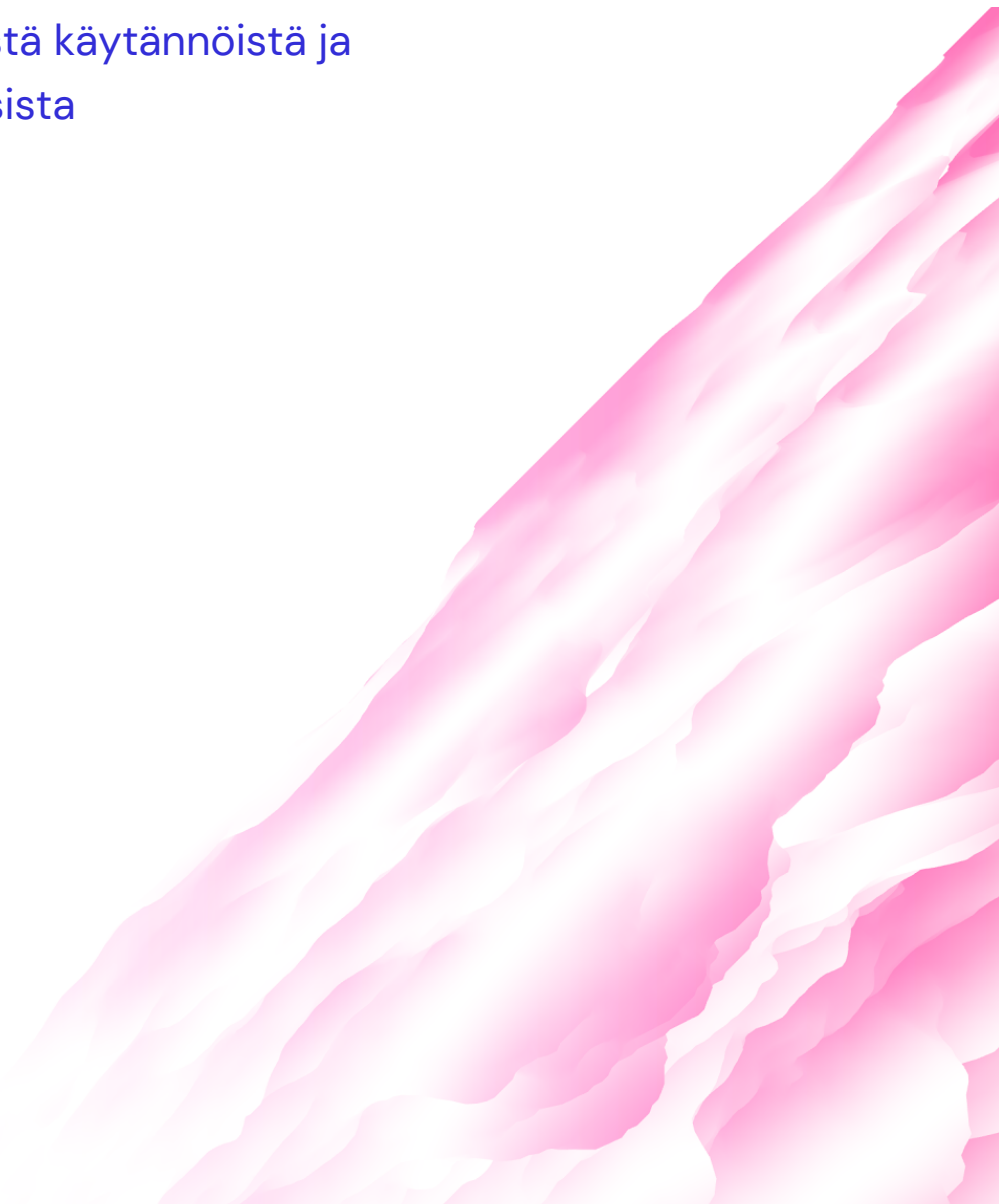

Kohti vahvempaa henkistä kriisinkestävyyttä

Analyysi kansainvälisistä käytännöistä ja
keskeisistä onnistumisista

03/2026

Johdanto	2
Henkinen kriisinkestävyys / psychological resilience	5
Henkisen kriisinkestävyiden eri ulottuvuudet ja kansainväliset oppimisen paikat	5
Australia	7
Islanti	8
Ukraina	10
Ruotsi	12
Norja	13
Tanska	13
Mitä kansainväliset esimerkit opettavat henkisestä kriisinkestävyydestä ja sen kehittamisestä Suomessa?	15
Henkinen kriisinkestävyys – yksittäisistä malleista kokonaiskuvaan	22
Henkisen kriisinkestävyiden elementit	22
Henkinen kriisinkestävyys prosessina	24
Lopuksi: Keskeiset nostot Suomelle	26
1. Henkisen kriisinkestävyiden koordinaation konkretisointi ja harjoittelu	26
2. Paikallisyhteisöjen toimijuuden ja keskinäisen luottamuksen vahvistaminen	27
3. Vaiheittain mukautuvan psykososiaalisen tuen malli	28
4. Painopisteen siirtäminen ennaltaehkäisyyn ja arjen kriisinkestävyyteen	29

Johdanto

Viime vuosien kehityskulut ovat nostaneet turvallisuuden yhdeksi keskeisimmistä yhteiskunnallisen keskustelun teemoista Suomessa ja Euroopassa. Geopoliittiset jännitteet, ilmastonmuutoksen vaikutukset, pandemian jälkihoito sekä taloudelliset ja sosiaaliset epävarmuudet ovat tuoneet turvallisuuskysymykset entistä näkyvämmiin politiikan ja julkisen keskustelun keskiöön. Samalla on kuitenkin havaittu, että turvallisuudesta käytävä keskustelu voi olla kovin kapeaa. Sitran tekemän media-analyysin mukaan suomalainen turvallisuuskeskustelu on viime vuosina ollut usein varsin yksituumaista ja keskittynyt ennen kaikkea lyhyen aikavälin turvallisuuspoliittisiin kysymyksiin, kun taas laajemmat yhteiskunnalliset kehityskulut ja turvallisuuden pitkän aikavälin ulottuvuudet jäävät helposti vähemmälle huomiolle¹.

Turvallisuuden tarkastelu pelkästään välittömien uhkien ja kriisien näkökulmasta ei kuitenkaan riitä. Kuten Helsingin yliopiston varadekaani Leena Malkki on todennut Sitran yhteiskunnallista turvallisuutta käsittelevässä puheenvuorossa, kestävä turvallisuus rakentuu viime kädessä yhteiskunnan omista edellytyksistä tuottaa turvallisuutta². Turvallisuus ei synny ainoastaan varautumisesta uhkiin, vaan myös yhteiskunnan kyvystä säilyttää keskeiset toimintonsa, rakenteensa ja identiteettinsä erilaisten kriisien ja muutosten keskellä. Tällaista näkökulmaa turvallisuuteen voidaan kuvata käsitteellä yhteiskunnallinen turvallisuus, joka korostaa yhteiskunnan rakenteiden, instituutioiden, hyvinvoinnin ja sosiaalisten suhteiden merkitystä turvallisuuden perustana.

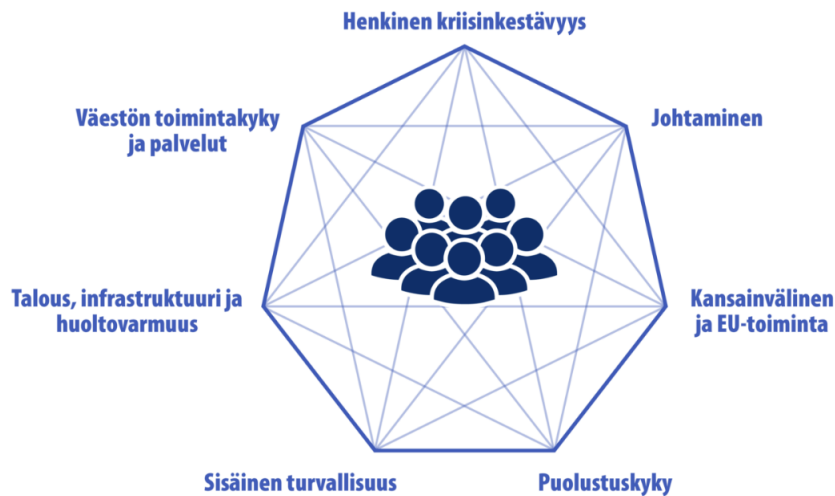
Suomessa turvallisuushaasteiden moninaisuuteen on pyritty vastaamaan kokonaisturvallisuuden mallilla, jossa yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen perustuu viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistyöhön. Tässä viitekehyksessä henkinen kriisinkestävyys on keskeinen osa yhteiskunnan toimintakykyä. Sillä viitataan yksilöiden, yhteisöjen ja koko yhteiskunnan kykyyn kestää kriisitilanteiden aiheuttamaa kuormitusta, säilyttää toimintakyky sekä sopeutua ja toipua muutoksista³. Tutkimuksessa henkinen kriisinkestävyys liitetään usein laajempaan resilienssin käsitteeseen, joka korostaa yksilöiden, yhteisöjen ja instituutioiden kykyä valmistautua, sopeutua ja uudistua häiriötilanteiden keskellä.

¹ Vahti, J. (2025, kesäkuu 13). *Nämä neljä asiaa leimaavat suomalaista turvallisuuskeskustelua – hyvässä ja pahassa*. Sitra.

² Malkki, L. (2026, helmikuu 3). *Mitä on yhteiskunnallinen turvallisuus?* Sitra.

³ Kestilä, L., Tikka, M., Antikainen, V., & Niinivuori, P. (2026). *Resilienssistä henkiseen kriisinkestävyyteen: näkökulmia käsitteiden määrittelyyn ja niiden väliseen suhteeseen*. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-649-3>

Suomen yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa (YTS) henkinen kriisinkestävyys on määritelty yhdeksi yhteiskunnan elintärkeistä toiminnoista. Strategian niin sanotussa timanttimallissa se sijoittuu mallin huipulle kuvaamaan väestön ja yhteiskunnan kykyä säilyttää toimintakyky, luottamus ja yhteinen suunta kriisitilanteissa. Henkinen kriisinkestävyys ei ole mallissa erillinen osa-alue, vaan se kytkeytyy kaikkiin muihin yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin – kuten johtamiseen, sisäiseen turvallisuuteen, talouteen ja infrastruktuuriin sekä väestön toimintakykyyn ja palveluihin – ja kokoaa niiden vaikutukset yhteen.

Kuvio 1. Suomen yhteiskunnan turvallisuusstrategian timanttimalli

Yhteiskunnallinen resilienssi ei synny yksittäisistä toimenpiteistä, vaan rakentuu laajemmista yhteiskunnallisista tekijöistä, kuten luottamuksesta, osallisuudesta ja toimivista vuorovaikutussuhteista. Perusresilienssi – esimerkiksi demokratian toimivuus, osallisuuden mahdollisuudet ja kulttuuriset rakenteet – luo pohjan akuuttiresilienssille eli yhteiskunnan kyvyille toimia äkillisissä kriisitilanteissa⁴⁵.

Ajatus henkisen kriisinkestävyuden merkityksestä ei kuitenkaan ole uusi. Suomessa on puhuttu henkisestä maanpuolustuksesta ja väestön kestokyvystä jo vuosikymmenten ajan. Viime vuosien kehitys, kuten informaatiovaikuttamisen lisääntyminen, hybrdivaikuttamisen eri muodot sekä kriisien monimutkaistuminen, on kuitenkin korostanut entistä selvemmin tarvetta tarkastella henkistä kriisinkestävyttä kokonaisvaltaisesti. Tämä tarkoittaa siirtymää

⁴ Mäenpää, P. (2026). *Henkinen kriisinkestävyys ja yhteenkuuluvuus*. Sitran taustamuistio.

⁵ Mäenpää, P., Faehnle, M., Grönlund, H., Pitkänen, K., Alanko, L., Sarkia, K., & Kuosmanen, S. (2025). Paikallistoiminta vahvistaa pitkäjänteistä resilienssiä ja kriisivalmiutta. In *Valtioneuvoston Selvitys- Ja Tutkimustoiminta (Policy Brief 2025:3)*.

yksittäisistä ilmiöistä ja sektoreista kohti laajempaa ymmärrystä siitä, miten luottamus, yhteisöllisyys, tiedonkulku ja kansalaisten toimijuus yhdessä rakentavat yhteiskunnan kykyä kestää ja uudistua kriiseissä. Tämä käänne nousee vahvasti esiin myös selvityksessä toteutetuissa haastatteluissa.

Tämä raportti tarkastelee erityisesti sitä, miten varautumisen ja kriisinkestävyiden ajattelu on viime vuosina muuttunut eri maissa, sekä millaisia malleja, toimenpiteitä tai prosesseja eri maissa on hyödynnetty henkisen kriisinkestävyiden vahvistamiseksi.

Perinteisesti turvallisuus ja varautuminen on nähty pitkälti valtiokeskeisenä toimintana, jossa keskeinen vastuu on viranomaisilla ja julkisella hallinnolla. Kansainvälisesti on kuitenkin yhä enemmän pyritty siirtämään painopistettä kohti yhteiskunnan eri tasoja – paikallisyhteisöjä, kuntia, kansalaisyhteiskuntaa ja yksilöitä – sekä vahvistamaan näiden toimijoiden roolia kriiseihin valmistautumisessa ja niistä selviytymisessä. Näiden muuttuvien painopisteiden keskellä raportti myös tunnistaa koettuja onnistumisia ja toimivia malleja kansainvälisistä esimerkeistä.

Raportti käsittelee kuuden maan innovatiivisia lähestymistapoja henkiseen kriisinkestävyteen ja sen vahvistamiseen. Maat ja niistä poimitut esimerkit valittiin havainnollistamaan toimintamalleja eri institutionaalisilla tasoilla. Kansainvälisiä esimerkkejä on nostettu **Australiasta, Islannista, Ukrainasta, Norjasta, Tanskasta ja Ruotsista**. Kirjallisen aineiston lisäksi selvityksessä toteutettiin 15 haastattelua: 12 kansainvälisen asiantuntijan haastattelua sekä kolme kansallisen asiantuntijan haastattelua suomalaisen kontekstin ymmärtämisen vahvistamiseksi.

Raportti tarkastelee kolmea kysymystä erityisesti henkisen kriisinkestävyiden näkökulmasta. Ensinnäkin analysoidaan, millä tavoin varautumista on eri maissa siirretty valtiokeskeisestä mallista lähemmäksi paikallisyhteisöjä, alueellisia toimijoita ja yksilöitä. Toiseksi tarkastellaan, millaisia uusia yhteistyön muotoja on kehitetty kuntien, alueiden ja kansalaisyhteiskunnan yhteiseen varautumiseen sekä miten epämuodolliset verkostot ja vapaaehtoistoiminta on otettu osaksi turvallisuustyötä. Kolmanneksi selvitetään, millaisia uusia kansalaistaitoja, koulutusmalleja ja varautumiskonsepteja on kehitetty henkisen varautumisen ja kriisiosaamisen vahvistamiseksi.

Tärkeänä pidämme myös sitä, miten turvallisuus- ja varautumistyössä huomioidaan eri väestöryhmät sekä vahvistetaan lasten ja nuorten toimijuutta ja tulevaisuususkkoa osana yhteiskunnan resilienssiä. **Kansainvälisten esimerkkien kautta tavoitteena on tunnistaa toimintamalleja ja onnistumisen elementtejä, jotka voivat tarjota uusia näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan henkisen kriisinkestävyiden vahvistamiseen.**

Henkinen kriisinkestävyys / psychological resilience

Henkisen kriisinkestävyuden vahvistamiseen liittyy rinnakkaisia tehtäviä ja jännitteitä. Toisaalta kyse on pitkäjänteisestä työstä, jossa vahvistetaan väestön hyvinvointia, henkisiä voimavaroja, osallisuutta ja luottamusta yhteiskuntaan. Toisaalta kriisitilanteissa tarvitaan nopeasti toimivia tukirakenteita kuten kriisiviestintää, psykososiaalista tukea ja muita kriisipalveluja. Näiden kahden ulottuvuuden – ennaltaehkäisevän työn ja akuutin kriisituen – yhteensovittaminen on keskeinen osa henkisen kriisinkestävyuden rakentamista.

Pasi Mäenpään esittämässä jaottelussa resilienssiä voidaan tarkastella perusresilienssin ja akuuttiresilienssin kautta⁶. Akuuttiresilienssi viittaa yhteiskunnan kykyyn ja valmiuteen kohdata äkillisiä kriisi- ja häiriötilanteita tehokkaasti, kun taas perusresilienssi kuvaa yhteiskunnan yleistä kykyä toimia ja selviytyä muuttuvissa olosuhteissa. Perusresilienssi muodostaa perustan akuuttiresilienssille ja kriisitilanteissa tarvittaville toimintavalmiuksille.

Resilienssiä voidaan tarkastella myös kriisien eri vaiheiden kautta. Varautuminen ja resilienssin rakentaminen tapahtuvat ennen kriisiä, mutta kriisitilanteissa korostuvat kyky toimia nopeasti ja ylläpitää toimintakykyä kriisin alussa ja sen aikana. Kriisin jälkeen keskeiseksi nousee yhteiskunnan kyky toipua ja oppia kokemuksista. Henkisen kriisinkestävyuden tavoitteena on siten sekä turvata yhteiskunnan toiminnan jatkuvuus kriisin aikana että mahdollistaa kriisistä toipuminen – parhaimmillaan jopa vahvempaan tilaan kuin ennen kriisiä.

Henkisen kriisinkestävyuden eri ulottuvuudet ja kansainväliset oppimisen paikat

Henkinen kriisinkestävyys on nykyisin keskeinen prioriteetti eri puolilla maailmaa. Kansallisten henkisen kriisinkestävyuden painopisteiden välillä on kuitenkin suuria eroja. Erot selittyvät pitkälti toimintaympäristöjen vaihteluista: esimerkiksi Australiassa ja Islannissa painopiste on äkillisten luonnonkatastrofien piirissä, Ukrainassa henkinen kriisinkestävyys määrittyy ja toteutuu pitkälti Venäjän hyökkäyssodan vaikutuspiirissä, kun taas akuuteista kriisipisteissä etäämmällä olevissa maissa, kuten Ruotsissa ja Norjassa, henkisen kriisinkestävyuden aloitteissa painotetaan etenkin disinformaation ja hybridivaikuttamisen torjuntaa.

Henkisen kriisinkestävyuden käsitteen määrittelyt kansainvälisissä haastatteluissa
Henkinen kriisinkestävyys määritellään aineiston perusteella yhä useammin laajaksi,

⁶ Mäenpää, P. (2026). *Henkinen kriisinkestävyys ja yhteenkuuluvuus*. Sitran taustamuistio.

monitasoiseksi ilmiöksi, joka ulottuu yksilön psykologisista kyvyistä yhteisöjen ja yhteiskunnan rakenteisiin. Perinteisesti resilienssiä on tarkasteltu yksilön ominaisuutena: kykyinä selviytyä, sopeutua ja palautua kriiseistä (“bounce back”). Tähän näkökulmaan kuuluu ajatus, että ihmisillä on jo ennen kriisiä valmiuksia, kuten stressinsietokykyä ja psykologisia voimavaroja, joita voidaan kriisitilanteessa hyödyntää ja tukea, mutta ei täysin rakentaa tyhjästä.

Tämä yksilökeskeinen ymmärrys on kuitenkin laajentunut. Henkinen kriisinkestävyys nähdään yhä useammin prosessina, jota ympäröivät olosuhteet muovaavat ja jota voidaan aktiivisesti vahvistaa. Keskeistä ei ole vain yksilön sisäinen kapasiteetti, vaan myös se, millaiset sosiaaliset, taloudelliset ja institutionaaliset puitteet tukevat selviytymistä. Tässä mielessä resilienssi kytkeytyy sosiaalisiin determinantteihin, kuten asumiseen, koulutukseen, toimeentuloon ja palveluiden saatavuuteen.

Samalla resilienssi ymmärretään monitasoisena ilmiönä, jossa yksilön lisäksi keskeisiä tasoja ovat perhe, yhteisö ja yhteiskunta. Henkinen kriisinkestävyys rakentuu luottamuksesta, yhteenkuuluvuudesta, sosiaalisesta koheesiosta, merkityksellisyyden kokemuksesta ja toimijuudesta. Sitä tarkastellaan myös järjestelmätason kysymyksenä, joka liittyy palvelujärjestelmien toimivuuteen, viranomaisten väliseen koordinointiin sekä siihen, miten mielenterveys ja psykososiaalinen tuki integroidaan osaksi laajempaa kriisinhallintaa.

Aineiston haastateltavat tunnistivat myös resilienssin jaottelun perus- ja akuuttiresilienssiin. Akuuttiresilienssi kuvaa välitöntä reagointia katastrofeihin ja tuen tarjoamista, perusresilienssi taas ennaltaehkäisevää, arjen hyvinvointiin liittyvää ulottuvuutta. Näiden väliin sijoittuvat palvelut niille, joilla on jo tunnistettuja mielenterveyden haasteita. Henkinen kriisinkestävyys syntyy näiden tasojen yhteisvaikutuksesta⁷. Kokonaisuudessaan henkinen kriisinkestävyys voidaan ymmärtää dynaamisena ja jaettuna kykyinä ylläpitää toimintakykyä, toivoa ja merkityksellisyyttä epävarmuuden ja häiriöiden keskellä.

Selvityksessämme tarkastellaan henkistä kriisinkestävyyttä maissa ja alueilla, jotka ovat keskeisiä kansainvälisiä esimerkkejä toimintatavoista kriisinkestävyyden varmistamiseksi. Henkisen kriisinkestävyyden erilaisista painopisteistä johtuen tapaukset on valittu siten, että ne edustavat erilaisia toimintaympäristöjä, toimijatyyppisiä sekä painopisteitä henkisen kriisinkestävyyden tukemisessa. Mukana on sekä viranomaisten ja kansallisten instituutioiden kehittämisiä toimintamalleja että kansalaisyhteiskuntaan ja paikallisyhteisöihin kytkeytyviä aloitteita. Esittelemme seuraavaksi kaikki kaksitoista toimintamallia ja analysoimme niitä, minkä jälkeen toimintamalleja tarkastellaan suhteessa suomalaiseen viitekehykseen ja henkisen kriisinkestävyyden tulkintaan suomalaisessa kontekstissa.

⁷ Mäenpää, P. (2026). *Henkinen kriisinkestävyys ja yhteenkuuluvuus*. Sitran taustamuistio.

Raportin lopussa keräämme yhteen kansainvälisten esimerkkien keskeisimpiä anteja henkisen kriisinkestävyiden kehittämiseksi Suomessa.

Australia

Henkisen kriisinkestävyiden valtakunnallinen koordinaatiomalli – Poikkihallinnollinen ja integroitu kriisivaste

Australiassa henkinen kriisinkestävyys ja mielenterveys on integroitu osaksi kaikkea pelastus- ja varautumistoimintaa. Näin ollen henkinen kriisinkestävyys on edustettuna koordinaatiomallin kaikilla hallinnon tasoilla ja perustuu mielenterveysasioiden strategiseen priorisointiin ja investointiin kansallisella tasolla. Maan kansainvälisesti tunnettu kansallinen koordinaatiomalli kokoaa säännöllisesti yhteen pelastus- ja varautumistoimintaan osallistuvat viranomaiset, asiantuntijat, kansalaisjärjestöt ja ruohonjuuritason toimijat sekä paikallisella että kansallisella tasolla jakamaan tietoa ja luomaan yhteisiä toimintalinjauksia. Jokaisessa ryhmässä on mukana mielenterveyspalveluita edustava taho. Eri tasojen toiminta mahdollistaa paikallisen omistajuuden ja kontekstualisoinnin sekä kansallisen tason tilannekuvan ja tiedon jakamisen. Koordinaatiota harjoitetaan kaikilla hallinnon tasoilla jatkuvasti, ei vain kriisitilanteen sattuessa, mikä mahdollistaa esimerkiksi nopean psykososiaalisen tuen käynnistämisen luonnonkatastrofien yhteydessä. Kun kriisien henkinen ulottuvuus huomioidaan jo koordinaatiomallin suunnitteluvaiheessa, tuki aktivoituu nopeasti: esimerkiksi onnettomuuden jälkeen evakointilentoja on vastassa valmis psykososiaalisen tuen tiimi. Mallin taustalla on Yhdistyneiden kansakuntien Inter-Agency Standing Committee (UNIASC) intervention pyramidi.⁸

Valtakunnallisen koordinaatiomallin erikoisuutena on Australian liittovaltion rakenne, jossa vastuu sote-palveluista on hajautettu osavaltioille. Kansallinen taso vastaa strategisesta koordinaatiosta ja viitekehuksesta, kun taas operatiivinen työ tapahtuu alue- ja paikallistasolla. Poikkihallinnollinen yhteistyö on institutionalisoitu tiiviiksi. Näin varmistetaan paikallisyhteisöjen ja epämuodollisten verkostojen äänen kuuluminen suoraan ohjauksessa.

National Mental Health Commission – Asiantuntijamalli henkisen kriisinkestävyiden ja mielenterveystyön kehittämiseen

Australian terveysministeriön alainen National Mental Health Commission on kansallinen asiantuntijaelin, joka tuottaa tutkimusta, arviointeja ja suosituksia hallitukselle väestön mielenterveyden, mielenterveyspalvelujen ja henkisen kriisinkestävyiden vahvistamisesta.

⁸ Australian Government | National Mental Health Commission. (2024). *NATIONAL DISASTER MENTAL HEALTH AND WELLBEING FRAMEWORK* Supporting Australians' mental health through disaster.

Komission taustalla on Australian pitkäjänteinen panostus mielenterveyden tukemiseen ja itsemurhien ehkäisyraakenteiden luomiseen.

Komission työ painottuu kahteen kokonaisuuteen: pitkäjänteiseen ennaltaehkäisyyn ja arjen psykososiaaliseen tukeen sekä kriisiaikaiseen tukeen ja henkisen kriisinkestävyden vahvistamiseen. Näiden teemojen pohjalta komissio laatii selvityksiä, seuraa alan aloitteiden vaikuttavuutta kymmenillä indikaattoreilla ja tunnistaa parhaita käytäntöjä. Vaikutteita komission toimintaan on haettu erityisesti Maailman terveysjärjestöltä (WHO).

Vaikka komissio toimii kansallisella tasolla, poikkihallinnollinen ja monitasoinen yhteistyö ministeriöiden, osavaltioiden mielenterveyskomissioiden, yliopistojen, palveluntarjoajien ja kansalaisjärjestöjen kanssa on tiivistä. Komission toimintaa ohjaa sidosryhmäneuvosto, johon kuuluu pysyviä jäseniä, kuten suurimpia kansalaisjärjestöjä ja palveluntarjoajia, sekä kymmenen avointa paikkaa pienille yhteisöille ja kokemusasiantuntijoille. Avoimet paikat täytetään kiinnostuksen ja arviointiprosessin perusteella.

Islanti

Henkisen kriisinkestävyden valtakunnallinen koordinaatiomalli – Poikkihallinnollinen varautuminen luonnonkatastrofeihin

Islannissa henkisen kriisinkestävyden ja psykososiaalisen tuen varautumista ohjaa siviilisuojelu- ja hätätilanteiden hallintaviraston alainen valtakunnallinen koordinaatiomalli. Vuonna 2008 perustettu malli koostuu kansallisesta keskusryhmästä ja kymmenestä alueellisesta koordinaatioryhmästä, jotka kokoavat yhteen poliisin, terveydenhuollon, sosiaalipalveluiden, Punaisen Ristin sekä kirkon tai muiden uskonnollisten yhteisöjen edustajia.⁹ Malli on saanut vaikutteita Australiasta ja on mukautettu paikalliseen kontekstiin. Kuten Australian mallissa, henkinen kriisinkestävyys on koordinaatiomallin kautta sisällytetty osaksi kaikkea kriisivalmius- ja varautumistoimintaa.

Toiminnan ytimessä on tiedon jakaminen, luottamuksen rakentaminen ja eri toimijoiden kriisivasteen koordinaatio. Ryhmät kokoontuvat paikallisella ja kansallisella tasolla normaalioloissa säännöllisesti ja aktivoituvat joskus pieniinkin paikallistason kriiseihin vastaamiseen. Islannissa varautumisen painopiste on äkillisissä luonnonkatastrofeissa kuten maanjäristyksissä ja tulivuorenpurkauksissa. Pienissä yhteisöissä paikallistason

⁹ Thordardottir, E. B., Gudmundsdottir, B., Petursdottir, G., Valdimarsdottir, U. A., & Hauksdottir, A. (2017). Psychosocial support after natural disasters in Iceland—implementation and utilization. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 27, 642–648. <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2017.11.006>

poikkeustilanteet koskettavat usein koko yhteisöä, jolloin etukäteen harjoiteltu ja joustavasti aktivoituva monitoimijainen yhteistyöverkosto on edellytys nopean avun turvaamiselle.

Grindavík Executive Committee – Paikallinen ja proaktiivinen psykososiaalisen tuen ja toipumisen malli

Joulukuussa 2023 Islannissa tapahtunut tulivuorenpurkaus johti koko Grindavíkin kaupungin noin 4 000 asukkaan evakointiin. Puoli vuotta myöhemmin asukkaiden psykososiaalista tukea varten perustettiin valtion rahoittama Grindavík Executive Committee ja sen operatiivinen tukitiimi. Mallin ytimessä on proaktiivinen ja tarpeisiin vastaava tuki: Executive Committeeen työntekijät soittivat järjestelmällisesti asukkaille kartoittaakseen näiden henkistä vointia ja tuen tarvetta.

Asukkaille on tarjottu monialaista apua asuinpaikan löytämisestä ilmaiseen psykologiseen tukeen, jota on saatavilla useilla eri kielillä laajan tavoittavuuden varmistamiseksi. Executive Committee on työskennellyt laajasti eri ryhmien kanssa toiminnan edistämiseksi, mukaan lukien Grindavíkin asukkaiden, uusien asuinalueiden, yritysten (esimerkiksi yksityiset terapiapalvelut), viranomaisten ja koulujen kanssa. Lasten ja nuorten psykososiaalinen tukeminen kriisin jälkeen on ollut Committeeen työn erityisenä painopisteenä. Terapia- ja traumatyön lisäksi huomiota on kiinnitetty arjen jatkuvuuteen ja hauskaan tekemiseen varmistamalla lapsille urheilu- ja harrastusmahdollisuuksia myös poikkeuksellisissa olosuhteissa.

Grindavíkin tilanteessa tuen malli rakennettiin kontekstikohtaisesti, sillä vastaavaan pitkäkestoiseen yhteisön hajoamiseen ei ollut viitekehystä. Haastattelujen mukaan toiminnan kehittämisessä otettiin inspiraatiota Australiasta ja metsäpaloista.

Monitasoisen yhteistyön ja pysyvien rakenteiden merkitys korostui haastatteluissa. Jotta nopeasti kehitetyt onnistuneet käytännöt ja opit eivät katoaisi rahoituksen päättyessä, tarvitaan valtiotason koordinaatiota oppien syntetisoimiseksi pysyviksi toimintamalleiksi tulevia kriisejä varten. Grindavíkissa haasteena on ollut resurssien saaminen ruohonjuuritason psykososiaaliselle työlle, sillä poliittinen huomio ja rahoitus kiinnittyvät kriiseissä usein helposti pelkän fyysisen infrastruktuurin jälleenrakentamiseen.

Punainen Risti – Varautuminen ja henkisen kriisinkestävyyden normalisointi

Islannin Punaisen Ristin toiminnan ytimessä on henkisen kriisinkestävyyden käytäntöjen normalisointi, suora psykososiaalinen tuki kriisitilanteissa, kansallisen koordinoitumallin toimintaan osallistuminen ja paikallistason kriisinkestävyyttä tukevien hankkeiden tukeminen. Järjestö muun muassa toteuttaa kampanjoita ja hyödyntää sosiaalista mediaa pyrkien normalisoimaan kriiseihin liittyviä tunteita, madaltaakseen avun hakemisen

kynnystä ja vähentääkseen stigmaa. Järjestö tarjoaa myös käytännön tukea ja neuvontaa matalan kynnyksen kriisipuhelimen avulla.

Lasten ja nuorten huomioiminen on integroitu Punaisen Ristin toimintaan erityisesti perheiden tukemisen kautta. Järjestö on tuottanut kohdennettuja opetus- ja viestintämateriaaleja, joiden avulla vanhempia opastetaan keskustelemaan lastensa kanssa sodasta, erilaisista häiriötilanteista ja kansainvälisen turvallisuustilanteen kehityksestä ikätasoisesti. Kansainvälinen yhteistyö ja oppien jakaminen on verkostoituneelle järjestölle keskeistä. Toimintamalleihin ja tuotettuihin materiaaleihin on haettu aktiivisesti vaikutteita muualta Euroopasta ja erityisesti muista Pohjoismaista.

Ukraina

UNDP Ukraine – Yhteisölähtöinen poikkiallinen psykososiaalisen tuen malli

YK:n kehitysohjelman (UNDP) Ukrainassa tekemässä työssä henkisen kriisinkestävyden painopiste on paikallisyhteisöjen kyvyssä tarjota psykososiaalista tukea pitkittyneessä kriisissä. Kehitysohjelma on perustanut ja varustanut paikallistason terveys- ja toipumiskeskustoja ja psykoemotionaalisen tuen tiloja paikallisiin terveydenhuollon yksiköihin. Toiminta perustuu neliportaiseen MPHSS-malliin (*Mental Health and Psychosocial Support*), jossa peruspalveluiden turvallisuus, yhteisölähtöinen tuki ja kohdennetumpi psykososiaalinen tuki organisoidaan monitasoisesti poikkialaisena yhteistyönä.

Kehitysohjelma kouluttaa sodan keskellä ammattilaisia näyttöön perustuviin traumahoitoihin, masennuksen hoitoon ja esimerkiksi lähisuhdeväkivallan ehkäisemiseen. Lähipalveluiden rinnalla YK pyrkii laajentamaan etätuen saavutettavuutta valtakunnallisten kriisipuhelinten ja verkkoalustojen avulla.

Mallin painopiste on paikallistasolla. Yhteisöjen rooli korostuu psykososiaalisen tuen saavutettavuuden varmistamisessa, stigmatisoitumisen estämisessä ja luottamuksen ylläpitämisessä. Valtion tason koordinoiminen rooliksi jää strategisen viitekehyksen, työnjaon ja lainsäädännön luominen. Kuntatason toimijoita tuetaan roolien selkeyttämisessä, olemassa olevien palveluiden ja riskiryhmien tunnistamisessa ja sopiviin palveluihin ohjaamisessa eri sektoreiden välillä.

YK:n kehitysohjelma on tiivistänyt paikallistason yhteistyötä luomalla terveydenhuollon, sosiaalipalveluiden, koulujen ja kansalaisyhteiskunnan toimijoiden välille yhteistyötä tukevia rakenteita. Kouluille on luotu rooli tuen tarpeen varhaisessa tunnistamisessa, kun taas järjestöt vastaavat jalkautuvasta työstä ja haavoittuvien ryhmien tavoittamisesta.

Svitlo School – Ruohonjuuritason (etä)yhteisö lasten toimijuuden ja kriisinkestävyyden tukena

Svitlo School on ukrainalaisille lapsille suunnattu kansalaisyhteiskunnan ruohonjuuritason toimija, jonka ytimessä on lasten osaamisen ja toimijuuden, ja niiden kautta henkisen kriisinkestävyyden, vahvistaminen sodan keskellä¹⁰. Koulujärjestelmän ulkopuolisena etäkouluna toimiva järjestö tarjoaa englanninkielistä opetusta, kerhotoimintaa ja kansainvälisiä kesäkoulumahdollisuuksia ukrainalaisille lapsille ja nuorille.

Järjestön tavoitteena on tarjota mielekästä tekemistä sodan aiheuttamien traumojen vastapainoksi ja rakentaa Ukrainan inhimillistä pääomaa parantamalla lasten englannin kielen taitoa ja kansainvälisiä verkostoja.

Toiminta nojaa verkostomaiseen ruohonjuuritason yhteistyöhön: Svitlo School etsii lapsille paikkoja kesäleireiltä ja hyödyntää kansainvälisten vapaaehtoisopettajien osaamista. Järjestö tekee laajaa yhteistyötä ulkomaisten oppilaitosten, yritysten, sponsoreiden ja paikallisten koulujen kanssa. Tästä huolimatta etäisyys viranomaistahoihin on tietoinen valinta. Haastattelujen mukaan vapaaehtoisuus ja ketteryys on haluttu säilyttää, jotta toiminta ei muuttuisi kouluja sitovaksi velvoitteeksi.

Razom z Toboyu – Psykososiaaliset tuki- ja terapiakeskukset

Razom for Ukraine –järjestön ”Razom z Toboyu” (*Razom with You*) –mallissa sodan keskelle joutuneiden ihmisten ja yhteisöjen henkistä kriisinkestävyyttä tuetaan matalan kynnyksen psykososiaalisilla tukikeskuksilla. Paikallisissa keskuksissa tarjotaan ammattimaista yksilö- ja ryhmäterapiaa, kriisi-interventioita ja koulutusta, jossa opetetaan konkreettisia stressinhallinnan ja tunteiden säätelyn taitoja. Keskusten painopiste on erityisesti haavoittuvissa aikuisissa, kuten veteraaneissa, sisäisissä pakolaisissa ja sotilaiden omaisissa, joiden tukemisen katsotaan parantavan myös perheiden ja lasten hyvinvointia.

Hoitotyön ohella järjestö järjestää tapaamisia ja matkoja, joiden tavoitteena on palauttaa sodan aikana sirpaloituneita sosiaalisia suhteita. Lisäksi järjestö kouluttaa lääkäreitä, opettajia, sosiaalityöntekijöitä ja muita arjen ammattilaisia tunnistamaan stressireaktioita varhaisessa vaiheessa.

Varautumisen ja tuen operatiivinen toiminta järjestössä nojaa kansalaisyhteiskuntaan ja asiantuntijaorganisaatioihin, sillä valtiollinen koordinaatio on toistaiseksi rajallista. Keskukset

¹⁰ *About Svitlo: Our mission & educational initiatives.* (n.d.). <https://www.svitloschool.com/about/about>

tekevät tiivistä yhteistyötä kuntien sosiaalipalveluiden, terveydenhuollon ja koulujen kanssa palveluohjauksen varmistamiseksi. Mallissa epämuodolliset verkostot, kuten perhe, ystävät ja naapurit, on tunnustettu tuen ensimmäiseksi linjaksi. Keskeisenä tavoitteena on siirtyä lyhytkestoisista interventioista arjen rakenteisiin perustuvaan tukeen, joka auttaa ihmisiä selviytymään sodan aiheuttaman kroonisen stressin ja pitkittyneen epävarmuuden keskellä.

Ruotsi

Psychological Defence Agency – Informaatio- ja hybrivaikuttamiseen varautuminen

Ruotsin puolustusministeriön alainen itsenäinen virasto keskittyy toiminnassaan ulkopuolisten tahojen harjoittamaan disinformaatioon ja siihen varautumiseen¹¹. Henkistä kriisinkestävyttä lähestytään mallissa viranhaltijoiden ja kansalaisten osaamisen ja informaatiolukutaidon kautta.

Virasto rahoittaa disinformaatioon liittyvää tutkimusta, tuottaa julkaisuja ja järjestää koulutuksia erityisesti eri hallinnontasojen virkahenkilöille kriittisestä medianlukutaidosta ja ulkopuolisesta vaikuttamisesta. Lisäksi se tarjoaa konkreettista tukea yksilöille ja yrityksille, jotka ovat joutuneet informaatiovaikuttamisen kohteeksi. Virasto tekee myös kapasiteetin rakentamista kansainvälisesti, ja on haastattelujen mukaan ottanut vaikutteita erityisesti Ukrainasta ja Moldovasta oman toiminnan kehittämiseen.

Varautumismalli on luonteeltaan valtiokeskeinen. Vaikka virasto tekee yhteistyötä muun muassa nuorisjärjestöjen, korkeakoulujen ja median kanssa, sen päätehtävä ei kohdistu ruohonjuuritason toimintaan tai yhteisöllisten rakenteiden vahvistamiseen, vaan kansallisen tason ulkoisiin uhkiin. Haastatteluissa viraston rooli nähtiinkin valtiollisena ja rakenteellisena vastapainona kansalaisyhteiskunnan nopeille ja hajanaisemmille ruohonjuuritason aloitteille.

Stark socken (Gotlanti) – Paikallisyhteisöjen toimijuuteen ja luottamukseen perustuva varautumismalli

Ruotsin Gotlannissa kehitetty Stark socken -malli organisoii henkisen kriisinkestävyden vahvistamista paikallisyhteisöjen tasolla. Malli nojaa yksinkertaisesti, fasilitoituihin kohtaamisiin asukkaiden, kansalaisjärjestöjen ja viranomaisten välillä. Tapaamisissa kartoitetaan yhteisön olemassa olevia resursseja ja etsitään keinoja vastavuoroiseen tukeen arjessa ja poikkeusoloissa. Toiminnan keskiössä on sosiaalinen koheesio, yksilöiden kokemus merkityksellisyydestä ja toimijuudesta sekä yhteisön kollektiivinen kapasiteetti toimia yhdessä häiriötilanteissa.

¹¹ *Our mission.* (n.d.). Psychological Defence Agency. <https://mpf.se/psychological-defence-agency/about-us/our-mission>

Mallin helposti omaksuttava rakenne on mahdollistanut sen nopean leviämisen: alle kahdessa vuodessa konsepti on otettu käyttöön 50:ssä Gotlannin 92 kunnasta. Haastattelujen mukaan tilojen luominen kasvokkaisille kohtaamisille on onnistunut lievittämään asukkaiden yksinäisyyden tunnetta ja vahvistamaan keskinäistä luottamusta. Tapaamisten myötä esimerkiksi aiemmin toisilleen vieraat naapurit ovat rakentaneet uusia sosiaalisia suhteita ja alkaneet nähdä itsensä osana jaettua turvallisuusvastuuta.

Haastatteluissa korostettiin tarvetta tasapainottaa kansallisen tason uhkakeskeistä kriisiviestintää paikallisella toimijuudella. Jos varautumispuhe keskittyy yksinomaan riskeihin, se voi aiheuttaa väestössä pelkoa ja uupumusta. Kansallisen viestinnän rinnalle tarvitaan vahvaa kokemusta yhteisön omasta pystyvyydestä ja kollektiivisesta voimasta, jotta luottamus ja toivo säilyvät yllä myös pitkittyneessä epävarmuudessa.

Norja

The Norwegian Directorate for Civil Protection (DSB) – Siviilivarautumisen valtakunnallinen koordinointi

Norjan oikeusministeriön alainen yhteiskuntaturvallisuus- ja valmiusvirasto (DSB) koordinoi valtakunnallista siviilivarautumista. Henkinen kriisinkestävyys on integroitu osaksi viraston varautumistyötä, ja se näkyy erityisesti pyrkimyksenä tuoda valmiusajattelu yksilöiden tasolle sekä vahvistaa osaamista esimerkiksi kriisitilanteisiin ja informaatiovaikuttamiseen liittyen.

Keskeinen työkalu tässä ovat laajamittaiset informaatiokampanjat ja kotitalouksiin jaetut varautumisoppaat. Virasto on esitellyt oppaissaan muun muassa "varautumiskaveri"-konseptin (*preparedness friend*), jossa kansalaisia kannustetaan sopimaan etukäteen vastavuoroisesta avusta poikkeustilanteissa, kuten lämmönjakelun häiriintyessä. Tiedotuskampanjoihin ja koordinaatiomalleihin on haettu aktiivisesti vaikutteita Ruotsista ja muista Pohjoismaista.

Käytännön kriisitilanteissa kunnat ovat Norjassa keskeisin hallinnollinen yksikkö, sillä ne vastaavat häiriötilanteiden paikallisista seurauksista. DSB:n rooli painottuu kuntatason varautumistyön fasilitointiin ja valvontaan aluehallinnon kautta. Virasto seuraa kuntien valmiutta vuosittaisilla kyselyillä ja ohjaustapaamisilla sekä tarjoaa koulutusta ja seminaareja. Samalla kuntia veloitetaan koordinoimaan toimintaansa poikkisektoraalisesti paikallisen yksityisen sektorin ja erilaisten kansalaisjärjestöjen kanssa, jotta yhteiskunnan resurssit saadaan kriisitilanteissa tehokkaasti käyttöön.

Tanska

The Danish Resilience Agency (SAMSIK) – Monimuotoisiin uhkiin varautuminen ja kansallinen koordinaatio

Tanskan valmiusministeriön (*Ministry of Resilience and Preparedness*) alainen The Danish Resilience Agency (SAMSIK) on kansallinen virasto, jonka tehtävänä on vahvistaa yhteiskunnan kykyä kestää laaja-alaisia uhkia äärimmäisistä sääilmiöistä sabotaasiin ja kyberhyökkäyksiin. Virasto vastaa hätä- ja valmiussuunnittelusta sekä kansallisen tason kriisinhallinnan koordinaatiosta.

Virasto tuottaa muun muassa kansallisia riskiarvioita sekä ohjeistaa julkisia viranomaisia, yrityksiä ja kansalaisia häiriötilanteiden ennaltaehkäisyssä ja hallinnassa. Varautumismalli on luonteeltaan valtiokeskeinen ja painottuu kokonaisvaltaiseen kriisivalmiuteen. Kriisivalmiutta tuodaan yksilöiden tasolle kansalaisille suunnatun varautumisviestinnän kautta. Toimintamallin kehittämiseen on haettu oppia ja inspiraatiota Ruotsin turvallisuus- ja pelastusvirastosta (MSB).¹²

Taulukko 1. Selvityksessä mukana olevat kansainväliset esimerkit

Maa	Kansainvälinen esimerkki (institutionaalinen taso)
Australia	Henkisen kriisinkestävyuden valtakunnallinen koordinaatiomalli (kansallinen taso)
Australia	National Mental Health Commission (kansallinen taso, ministeriön alainen)
Islanti	Henkisen kriisinkestävyuden valtakunnallinen koordinaatiomalli (kansallinen taso)
Islanti, Grindavík	Grindavík Executive Committee and service team ¹³ (alueellinen/kaupunki taso, valtion rahoittama)
Islanti	Punainen Risti (kansallinen taso, paikallista toimintaa)
Ukraina	Svitlo School (kansalaisjärjestö, paikallinen/verkostomainen toiminta)
Ukraina	UNDP Ukraine (alueellisen tason kehityshankkeita)
Ukraina	Razom z Tobyu (kansalaisjärjestö, paikallinen/verkostomainen toiminta)
Ruotsi	Psychological Defence Agency (kansallinen taso, virasto)
Ruotsi, Gotlanti	Stark socken (paikallinen/yhteisötaso)

¹² Øresundsinstittuttet. (2025). STATE OF THE REGION *Analys av samarbetet över Öresund 2025*.

¹³ *Grindavíkurnefnd.* (n.d.)

Norja	The Norwegian Directorate for Civil Protection (DSB) (kansallinen taso, virasto)
Tanska	The Danish Resilience Agency (SAMSIK) (kansallinen taso, virasto)

Mitä kansainväliset esimerkit opettavat henkisestä kriisinkestävyydestä ja sen kehittämisestä Suomessa?

Miten varautumista on siirretty valtiokeskeisestä mallista kohti paikallisyhteisöjä, alueellisia toimijoita, myös yksilöitä?

Nykyinen monikriisien aikakausi on herättänyt myös Suomessa tarpeen arvioida uudelleen valtion, paikallisyhteisöjen ja yksilöiden rooleja sekä vastuita varautumisessa. Kansainväliset esimerkit osoittavat, että paikallisyhteisöjen ja alueellisten toimijoiden rooli riippuu kunkin maan kontekstista ja hallinnollisesta järjestelmästä. Haastattelujen perusteella valtiokeskeiset mallit ovat yhä yleisiä, mutta painotus on vaikuttanut siirtyvän viimeisten vuosien aikana kohti muita hallinnon tasoja.

Aineiston perusteella Pohjoismaita ja Australiaa pidetään edelläkävijöinä paikallisyhteisöjen ja alueellisten toimijoiden osallistamisessa ja vastuuttamisessa varautumistyöhön – moni haastatelluista nosti Australian esiin malliesimerkkinä, ja Islanti on käyttänyt sitä benchmarkina. Australiassa toiminta perustuu tiiviiseen poikkihallinnolliseen koordinaatioon, joka kokoaa säännöllisesti yhteen laajan verkoston eri organisaatioiden edustajia sekä kansallisella tasolla että eri maakunnissa. Haastatelluista nousi esiin, että sekä Australiassa että Islannissa korostuu pyrkimys integroida mielenterveys ja henkinen kriisinkestävyys osaksi kaikkea varautumistoimintaa ruohonjuuritasolta lähtien. Samalla säilytetään valtiovetoinen järjestelmä sekä tiedonkulku paikallisten ja kansallisten toimijoiden välillä.

Tässä yhteydessä haastatelluista korostui myös valtion ja muiden viranomaistahojen tärkeä rooli henkisen kriisinkestävyuden vahvistamisessa. Valtiolla on keskeinen tehtävä kehittämistyön mahdollistajana: se voi osoittaa toimintaan rahoitusta, asettaa tavoitteita, ja luoda rakenteita yhteistyölle. Vertailun kannalta Suomen kokonaisturvallisuuden malli näyttäytyy muihin Pohjoismaihin nähden hajautetumpana ja vähemmän valtiovetoisena. Australian liittovaltiojärjestelmä taas tuo koordinaatiotyöhön omia haasteitaan, sillä vastuut sosiaali- ja terveysjärjestelmistä sekä niiden rahoituksesta on jaettu valtion ja osavaltioiden kesken.

Haastattelujen perusteella kansalaisjärjestöillä on keskeinen asema siirryttäessä pois valtiovetoisista järjestelmistä, vaikka valtiolla onkin tällaisissa malleissa tärkeä rooli. Järjestöt

tukevat muun muassa hyvinvointia ja henkisiä voimavaroja, sekä järjestävät koulutusta, joka vahvistaa kriittistä informaatiolukutaitoa.

“Money is always an issue... you know it costs to have these campaigns... but you could also save money if you are using combined efforts from these different actors and coordinating and not everyone finding the will and doing their own stuff.”

Lähempänä ruohonjuuritasoa, Islannin Grindavík Executive Committee -malli on esimerkki varautumisen siirtämisestä kohti paikallisyhteisöjä ja yksilöitä. Mallissa työntekijät suunnittelivat palvelut ja toimintamallit suoraan yksilöiden ja paikallisyhteisöjen tarpeiden pohjalta, esimerkiksi soittamalla järjestelmällisesti alueen asukkaille kartoittaakseen heidän henkistä olotilaansa ja tuen tarvettaan.

Gotlannin Stark socken -malli perustuu fasilitoituihin paikallisiin tapaamisiin asukkaiden, kansalaisjärjestöjen ja viranomaisten välillä. Tapaamisissa kartoitetaan olemassa olevia resursseja ja etsitään keinoja vastavuoroiseen tukemiseen. Aineiston mukaan mallin ytimessä ovat vahva paikallinen omistajuus ja ihmisten väliset kohtaamiset, joiden tarkoituksena on vähentää anonymiteettiä ja vahvistaa yhteisön sisäistä luottamusta.

“From a national perspective, preparedness within civil society and among the general population needs to receive greater attention. Much of today’s focus is understandably placed on maintaining critical infrastructure and essential societal functions. However, civil defence ultimately begins in our homes. Without a robust foundation consisting of strong household preparedness and solid local networks, the overall resilience of society is significantly weakened.

National and regional authorities therefore play an important role in recognizing, supporting, and enabling initiatives that strengthen preparedness and cohesion within communities.”

Grindavíkin tapaus tuo esiin myös rakenteellisen haasteen: vaikka tavoitteena olisi siirtää vastuuta paikallisyhteisöille ja alueellisille toimijoille, toiminta on usein riippuvaista valtion tuesta. Grindavík Executive Committee on ollut valtion rahoittama, mutta sen rahoitus on päättymässä lähikuukausina, työn tarpeesta huolimatta. Tilanne on herättänyt huolta siitä, ettei Grindavíkista saatuja oppeja henkisen kriisinkestävyydestä pystytä hyödyntämään.

Millaisia malleja on luotu kuntien, alueiden ja kansalaisyhteiskunnan yhteiseen varautumiseen?

Tällainen koordinaatio painottuu ennen kaikkea toimijoiden välisen yhteistyön koordinointiin ja yhteisymmärryksen vahvistamiseen. Ajatuksena on, että kun tietoa ja ymmärrystä jaetaan jo ennen kriisiä, toimijoiden on kriisin aikana helpompi ymmärtää toistensa rooleja ja toimia yhdessä tehokkaasti. Tällöin paikalliset toimijat kuten viranomaiset, pelastuspalvelut,

kansalaisjärjestöt sekä sosiaali- ja terveyspalvelut voivat järjestää toimintansa paikallisiin tarpeisiin ja riskeihin sopivalla tavalla. Samalla paikallistason toiminta tulee huomioiduksi myös kansallisella tasolla ja kytkeytyy siihen.

Islannin Grindavík osoittaa miten keskeistä on huomioida paikalliset tavat ja tarpeet varautumisessa. Kun Grindavíkin tulivuori purkautui joulukuussa 2023, noin 4 000 asukasta joutui evakuoimaan kotinsa yhtä aikaa. Suurin osa heistä siirtyi läheisille paikkakunnille, joissa he saivat aineellista ja psykososiaalista tukea. Psykososiaalisen tuen tarve ei kuitenkaan päättynyt akuutin kriisivaiheen jälkeen. Siksi kesäkuussa 2024 perustettiin erillinen Grindavík Executive Council ja sen palvelutuki.

“It was definitely not a burden, but it was a huge thing to deal with for the municipalities that all of a sudden had a lot of children coming to their schools and a lot of people maybe not needing social assistance, housing support, etc. And for a long time, the people from Grindavík, they didn't want to register their address in a new place. They wanted to keep the connection to their home which is very understandable but it also meant that their taxes were being paid in the communities where they were using the services for example schools. So this has been sort of overlooked by authorities.”

YK:n kehitysjärjestön toiminnassa keskipisteessä Ukrainassa on “yhteisöllinen resilienssi” (*community resilience*), jonka tavoitteena on varmistaa, että yhteisöllä on käytettävissään palveluja, toimivat ohjausjärjestelmät ja koordinoitujen toimien psykososiaalisten tarpeiden täyttämiseksi. Tämä tapahtuu tuomalla poikkihallinnollisesti yhteen toimijoita, joilla on rooli palveluiden järjestämisessä, mukaan lukien paikallinen hallinto, terveyspalvelut, koulut, sosiaalituiki, kansalaisjärjestöt ja yhteisölliset toimijat.

“A key priority today is the development of coordinated community-based mental health systems rather than fragmented or project-based interventions. This includes improving referral pathways, strengthening cooperation between sectors and expanding services closer to where people live... Collaboration has been structured around the idea that psychological resilience cannot be built by one sector alone. Our approach has therefore emphasized intersectoral linkages between local government, health services, education, social protection, civil society and community-based actors.”

Ukrainan paikallinen malli henkisen kriisinkestävyuden vahvistamiseksi on kehittynyt hyökkäyssodan jatkuvasti muuttuvassa ympäristössä. Toimintatapaa on päivitetty iteratiivisesti ajankohtaisten tarpeiden ja käytännön kokemusten perusteella.

“This model is especially valuable in crisis contexts because it combines accessibility, flexibility and local ownership. It can be adapted to different institutional settings and resource levels, and it helps translate psychological resilience from an abstract concept into concrete local practice.”

Miten kolmannen sektorin, organisoitumattomien vapaaehtoisten, yhteisöjen ja epämuodollisten verkostojen rooli on tunnistettu ja integroitu?

Kolmannen sektorin, vapaaehtoisten, yhteisöjen ja epämuodollisten verkostojen rooli on tunnistettu ja integroitu varautumistoimintaan kansainvälisissä esimerkeissä pääasiassa kolmella tavalla: osana strategista ohjausta, osana asiantuntija- ja sidosryhmätyötä sekä paikallisyhteisöistä lähtevänä vapaaehtoistoimintana. Samalla haastattelut osoittivat, että etenkin haavoittuvien ryhmien mukaan ottaminen on monissa paikoissa edelleen jatkuva haaste.

Ruotsin Psychological Defence Agency ja Norjan DSB tunnistavat ja integroivat näitä toimijoita suhteellisesti vähemmän, mikä haastattelujen mukaan liittyy virastojen hallinnolliseen asemaan, työn painopisteisiin ja mandaatteihin. Niiden toiminta painottuu ennen kaikkea virkahenkilöiden tukemiseen ja kouluttamiseen sekä hankkeiden rahoittamiseen ja tiedon tuottamiseen.

Australian National Mental Health Commission tunnistaa ja integroi erilaisia toimijoita ottamalla niitä mukaan sidosryhmistä koostuvaan ohjaavaan neuvostoon. Näin myös pienille ja epämuodollisille yhteisöille avautuu mahdollisuus tulla kuulluiksi ja osallistua työn painopisteiden ohjaamiseen. Gotlannin Stark socken -mallissa rooli rakentuu puolestaan paikallisyhteisöjen omista lähtökohdista ja motivaatiosta käsin, pääosin vapaaehtoisvoimin. Tällöin yhteisöt ja epämuodolliset verkostot eivät ole vain varautumisen kohteita, vaan sen keskeinen perusta.

“Authorities act as enablers, while the communities themselves carry the process forward. This balance is important because resilience cannot be imposed from above; it has to grow locally.”

“An important lesson for us has therefore been to remind participants that they do not have to solve everything. By strengthening their own preparedness, building local networks, and supporting one another, they are already making a significant contribution to societal resilience.”

Haastattelujen perusteella ruohonjuuritason toiminta on tunnistettu ja integroitu osaksi varautumista eri tavoin kontekstista riippuen. Esimerkiksi Australian National Mental Health Commissionin mallissa korostuu ruohonjuuritason toimijoiden osallistaminen strategiseen ohjaustoimintaan, kun taas Gotlannin Stark socken -mallissa henkistä kriisinkestävyyttä rakennetaan paikallisyhteisöistä käsin. Samalla haastatteluissa nousi esiin jännite eri hallinnollisten tasojen välisessä yhteensopivuudessa.

Suomessa on asiantuntijoiden mukaan vahvat perinteet verkostomaiselle toiminnalle kokonaisturvallisuuden mallin puitteissa, mutta ruohonjuuritason kytkeminen osaksi virallista varautumista on edelleen haastavaa. Tähän tiivistyy jännite valtiiovetoisuuden ja hajauttamisen välillä. Haastattelujen perusteella paikallistason varautuminen ja henkinen kriisinkestävyys vahvistuvat vain, jos ruohonjuuritason toimijoille ja kansalaisjärjestöille annetaan tilaa, resursseja, autonomiaa ja mahdollisuus rakentaa pitkäjänteistä luottamusta omista lähtökohdistaan.

Miten lasten ja nuorten toimijuus sekä tulevaisuususkon säilyminen on kytketty turvallisuus- ja varautumistyöhön?

Lasten ja nuorten toimijuus ja tulevaisuususko ovat kansainvälisissä malleissa vain harvoin selkeä osa turvallisuus- ja varautumistyötä. Haastattelujen perusteella ne kytkeytyvät tähän työhön useimmiten välillisesti, erityisesti lapsille ja nuorille suunnatun kriisiviestinnän kautta. Esimerkiksi Islannin Punainen Risti on tuottanut materiaalia vanhemmille lasten kanssa käytäviin keskusteluihin kriiseistä, sodasta ja kansainvälisestä tilanteesta. Ruotsin Psychological Defence Agency taas tekee rajallista yhteistyötä nuorisojärjestöjen kanssa erityisesti kriittisen medialukutaidon ja disinformaation teemoissa. Norjan DSB ei puolestaan liitä lasten ja nuorten toimijuutta tai tulevaisuususkoa suoraan omaan työhönsä, vaan näkee ne muiden hallinnonalojen vastuuna.

“when it comes to children and youth it's often something that falls within the responsibility of other authorities... We don't have any, well at least not very many, concrete activities targeted towards [children or youth] maybe some communication activities through the media.”

Aineistossa on kuitenkin myös esimerkkejä siitä, että lasten ja nuorten tarpeita on integroitu osaksi toimintaa. Ukrainassa toimiva Svitlo School tukee lasten ja nuorten henkistä kriisinkestävyyttä, toimijuutta ja tulevaisuususkoa tarjoamalla verkkokursseja, kesäkouluja, yhteisöllistä toimintaa ja kansainvälisiä verkostoitumismahdollisuuksia. Tavoitteena on vahvistaa lasten ja nuorten valmiuksia sodan aikana ja tukea samalla Ukrainan sodanjälkeistä jälleenrakennusta. Myös YK:n kehitysjärjestön Ukrainan-toiminta tukee lasten ja nuorten hyvinvointia vahvistamalla henkistä resilienssiä, elämäntaitoja, sosiaalisia suhteita ja osallistumista turvallisissa yhteisötiloissa. Lisäksi Islannin Grindavíkissa lasten asema on huomioitu painottamalla traumausten ja pelkojen käsittelyä sekä tarjoamalla poikkeusoloissa viihdykkeitä ja vapaa-ajan toimintaa.

Taulukko 2. Onnistumisia kansainvälisistä esimerkeistä (Sisältö koostuu suorista sitaateista sekä aineiston pohjalta tehdyistä kuvauksista)

Painopiste	Poimintoja aineistosta
Monitoimijaiset, pysyvät koordinaatorakenteet (Islanti)	
<p>Kansallinen + alueelliset psykososiaalisen tuen ryhmät Mukana viranomaiset, järjestöt, kirkko, terveydenhuolto Toimivat jatkuvasti, aktivoituvat kriiseissä → Parantaa reagointikykyä ja koordinaatiota</p>	<p><i>“Collaboration is organized through consultation groups for psychosocial support across Iceland – – These groups exist at an overarching national level and in 10 smaller groups based on different areas. These groups include the Red Cross, police, health care, social services, and religious groups, and they coordinate responses, organize support, and assess for coverage gaps.– – The groups can be activated for large disasters or smaller incidents, as small bad incidents in a small society can significantly affect many people.”</i></p>
Integroitu mielenterveys osana kriisivastetta (Australia)	
<p>Mielenterveys mukana kaikilla hallinnon tasoilla kriisivalmiudessa. Esim. tuki heti maahan saapuessa katastrofitilanteissa → Nopea, systemaattinen psykososiaalinen tuki</p>	<p><i>“We have a disaster mental health strategy which we put together as guidance for both the national and state and territory governments on emergency relief. – – Australia has a national emergency structure. So there's a National Emergency Committee. That committee has state and territory committees underneath it that undertake activity depending on where the disaster occurs. All of those committees have mental health representation on them. – – If a disaster occurs overseas, for instance – – all of those committees are activated at airports and mental health staff are sent to the airports to connect with people when they land back in the country so that there's a connection straight into a mental health service. And then they're all able to access free services through our Medicare program.”</i></p>
Yhteisölähtöinen resilienssin rakentaminen (Stark socken, Australia)	
<p>Paikalliset keskustelut ja kohtaamiset (Stark socken) Fokus: luottamus ja keskinäinen tuki Yksinkertainen, helposti omaksuttava malli. Australian stakeholder advisory council → Lisää sekä psykologista että käytännön valmiutta</p>	<p><i>“In the Stark socken model we focus less on top-down campaigns and more on facilitated community dialogue. Key mechanisms include community gatherings where residents discuss their strengths and how they can support each other, partnerships between authorities and civil society organizations, a simple and accessible structure that allows communities to take ownership of the process. The most important mechanism, however, is creating spaces where people meet and talk. This reduces anonymity and builds trust.” (Stark socken)</i></p> <p><i>“We have a stakeholder advisory council – – So there's certain organisations that have automatic membership, the</i></p>

	<p><i>peak bodies for consumers, peak bodies for carers, the national peak body for service providers. All of those organisations have automatic membership. And then there's another 10 people who are appointed as a result of a national expression of interest and they have to demonstrate how they represent a particular area of expertise in the mental health system in Australia. And so that group meets quarterly and they provide guidance and oversight on all of our work program."</i> (Australia)</p>
Proaktiivinen outreach ja matalan kynnyksen tuki (Grindavík)	
<p>Aktiivinen yhteydenotto ihmisiin (ei vain palveluun hakeutuminen) Ilmainen psykologinen tuki (myös lapsille, eri kielillä) Yhdistetty taloudelliseen tukeen (esim. asuminen) → Laaja tavoitavuus ja konkreettinen vaikutus</p>	<p>The support team used outreach as a cornerstone of their work, maintaining personal contact with people through phone calls and basing their actions on what the people need. – – implementing a free, accessible psychological support system providing people up to 12 interviews with a professional, with contracted Polish-speaking therapists and online options to reach as many people as possible. – – Additionally, the team managed a housing support project for low-income renters, which included meeting personally with nearly 200 families and individuals to connect them to existing services and gather important life details.</p>
Normalisoiva viestintä ja psykologinen lukutaito (Punainen Risti)	
<p>Kampanjat: kriisireaktioiden normalisointi, ohjeistus avun hakemiseen (vähentää stigmaa, madaltaa kynnyksiä)</p>	<p>The Red Cross uses campaigns, articles, brochures, and social media content, often working alongside civil defense and other mental health organizations. They also advertise their helpline, and a key strategy is normalizing reactions after an incident, using educational messaging to assure people that emotional responses are normal and do not equate to mental illness. This normalization effort includes pointing out that immediate psychological responses do not necessitate psychiatric care.</p>
Kansalaislähtöinen varautuminen (Norja, Stark socken)	
<p>Selkeät ohjeet (esim. varautumiskampanjat, "preparedness friend") Yhdistää yksilön ja yhteisön vastuun → Lisää käytännön toimintakykyä kriiseissä</p>	<p><i>"In our context we emphasize three interconnected dimensions: Social cohesion – people knowing and trusting each other. Meaning and agency – individuals feeling that they have a role and something valuable to contribute. Collective capability – communities knowing how to act together when something happens. Through Stark socken we have seen that these dimensions reinforce each other. When people meet and talk about their strengths and how they can help each other, both psychological confidence and practical preparedness increase."</i> (Stark socken, Ruotsi)</p>

	The organization uses information campaigns, such as brochures sent to all households about preparing for crises and storing supplies, as a widely known mechanism. A recent campaign introduced the concept of a "preparedness friend," a soft concept encouraging people to agree to support each other during a crisis, such as for alternative heating if electricity is lost. The organization supports the local and regional levels, utilizing county governors who have delegated authority to follow up with municipalities on their preparedness planning. (Norja)
Hajautetut ja nopeat toimintamallit (Svitlo School, Ukraina)	
Paikallinen toimijuus + kevyt koordinaatio Mahdollistaa nopean reagoinnin ja aloitteellisuuden → Toimii erityisesti nopeasti muuttuvissa kriiseissä	Svitlo school functions as a community with assemblies, group meetings, game nights, film nights, and a house system, offering stability to children whose lives lack it otherwise. They also offer psychological support through a psychologist who identifies and speaks with children who may be struggling and acts as an approachable resource for them.
Psykologinen resilienssi osana turvallisuutta (Ruotsi, Norja)	
Informaatiovaikuttamisen torjunta Koulutus: kriittinen lukutaito, stressin tunnistaminen	A service (online page) was established to help people verify or deny facts in suspicious news stories, giving citizens an opportunity to check for "fake news" (Norja) Work emphasizes both institutional resilience, often developed through exercises to test or create crisis plans, and individual resilience, which involves building capabilities like identifying disinformation and information influence campaigns using structured analysis and source criticism -- The agency funds research to provide a basis for their training programs. They also develop tools and conduct cooperation with various groups, such as creating a web-based "gamer's guide" to address information influence campaigns within online gaming environments (Ruotsi)

Henkinen kriisinkestävyys – yksittäisistä malleista kokonaiskuvaan

Henkisen kriisinkestävyyden elementit

Henkistä kriisinkestävyyttä koskevassa keskustelussa korostuvat usein yksittäiset toimenpiteet, interventiot tai kriisiajan ratkaisut. Tällainen tarkastelutapa jää väistämättä kapeaksi. Resilienssitutkimuksen näkökulmasta henkinen kriisinkestävyys ei ole yksittäinen ominaisuus tai politiikkatoimi, vaan ennen kaikkea yhteiskunnan kyky turvata jatkuvuus –

säilyttää toimintakyky, sopeutua ja uudistua kriisien kohdatessa¹⁴. Tällainen kyvykkyys ei synny kriisin hetkellä, vaan rakentuu pitkäjänteisesti normaalioloissa¹⁵, ja nojaa laajempiin henkisen kriisinkestävyiden elementteihin: väestön voimavaroihin ja hyvinvointiin, toimiviin palveluihin, kulttuurisiin ja sivistyksellisiin resursseihin, elinvoimaisiin paikallisyhteisöihin sekä luottamukseen, osallisuuteen ja kriittiseen kansalaisuuteen sekä informaatiolukutaitoon. Näiden tekijöiden varaan rakentuu perusresilienssi, joka mahdollistaa myös kriisiaikaisen selviytymisen ja sopeutumisen, eli akuuttiresilienssin¹⁶.

Kuvio 3: Henkisen kriisinkestävyiden elementit

Selvityksen haastatteluissa korostui, että henkinen kriisinkestävyys ei synny irrallaan ympäröivistä yhteiskunnallisista rakenteista, vaan rakentuu useista toisiinsa kytkeytyvistä tekijöistä. Tässä selvityksessä kokonaisuutta jäsennetään kuuden keskeisen elementin kautta: tulevaisuususkko, henkiset voimavarat, kulttuuri ja sivistys, paikallisyhteisöt, informaatiolukutaito sekä osallisuus ja toimijuus. Nämä muodostavat yhdessä henkisen kriisinkestävyiden perustaa vahvistamalla yksilöiden, yhteisöjen ja yhteiskunnan kykyä kohdata kriisejä, säilyttää toimintakykyä ja ylläpitää luottamusta epävarmuuden keskellä.

¹⁴ Hyvönen, A.-E., Juntunen, T., Mikkola, H., Käpylä, J., Gustafsberg, H., Nyman, M., Rättilä, T., Virta, S., & Liljeroos, J. (2019). *Kokonaisresilienssi ja turvallisuus: Tasot, prosessit ja arviointi* (Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 17/2019). Valtioneuvoston kanslia.

¹⁵ Kestilä, L., Tikka, M., Antikainen, V., & Niinivuori, P. (2026). *Resilienssistä henkiseen kriisinkestävyyteen*.

¹⁶ Mäenpää, P., Faehnle, M., Grönlund, H., Pitkänen, K., Alanko, L., Sarkia, K., & Kuosmanen, S. (2025). Paikallistoiminta vahvistaa pitkäjänteistä resilienssiä ja kriisivalmiutta.

Henkinen kriisinkestävyys nojaa samalla laajempiin yhteiskunnallisiin edellytyksiin, kuten toimiviin palveluihin, luottamukseen instituutioihin sekä kokemukseen siitä, että yhteiskunta toimii myös poikkeusoloissa. **Siksi henkistä kriisinkestävyyttä ei ole tarkoituksenmukaista tarkastella erillisenä politiikkasektorina, vaan osana laajempaa yhteiskunnallisen jatkuvuuden ja kestävyuden kokonaisuutta.** Jos nämä perusedellytykset heikkenevät, heikkenee samalla myös yhteiskunnan kyky kohdata tulevia kriisejä.

Henkinen kriisinkestävyys prosessina

Toinen keskeinen havainto on, että henkinen kriisinkestävyys **ei ole pysyvä tila, vaan ajassa rakentuva prosessi.** Resilienssitutkimuksessa korostuu ajatus siitä, että kriisinkestävyys muodostuu jatkumosta, joka ulottuu aikaan ennen kriisiä, kriisin alkuvaiheeseen, kriisin aikana tapahtuvaan toimintaan ja kriisin jälkeiseen vaiheeseen. Tässä jatkumossa toimintakyvyn säilyttäminen, sopeutuminen ja oppiminen kietoutuvat yhteen.¹⁷

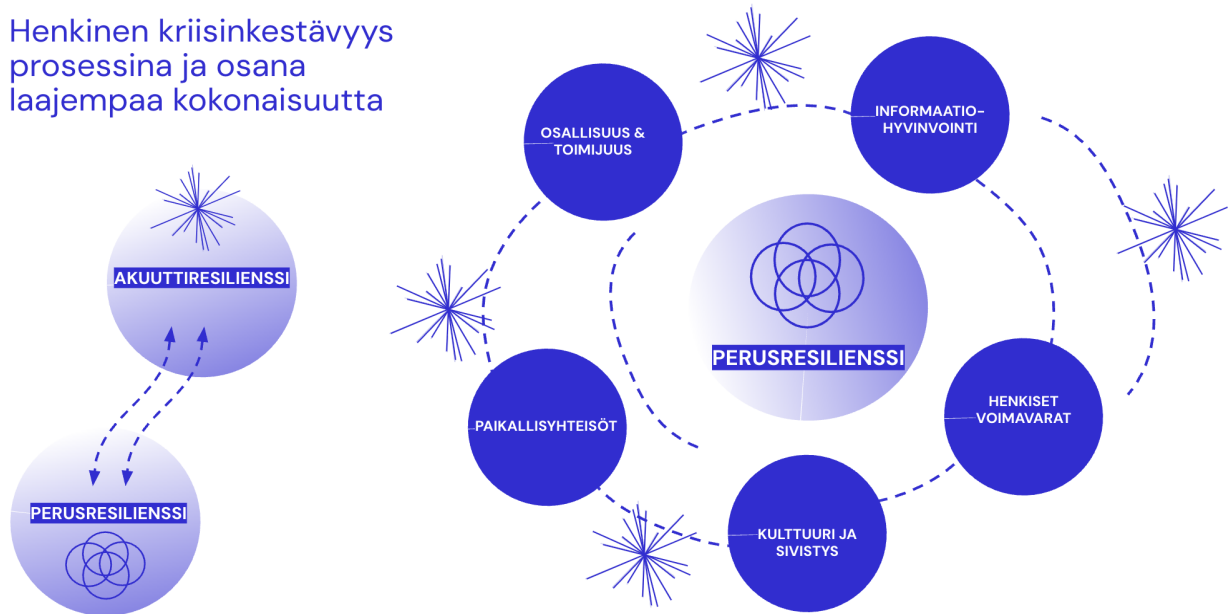
Käytännössä tämä tarkoittaa, että **monet kriisinkestävyiden kannalta ratkaisevat tekijät ovat olemassa jo ennen kriisin alkua.** Perusresilienssi, kuten väestön hyvinvointi, palveluiden saavutettavuus, luottamus ja yhteisölliset rakenteet, määrittää pitkälti sen, miten kriisin alkuvaiheessa pystytään toimimaan. Selvityksessä tarkastellut kansainväliset esimerkit tukevat havaintoa siitä, että perusresilienssi luo perustan akuuttiresilienssille. Samalla ne osoittavat, miten vaikeaa kriisejä on ennakoida.

Henkinen kriisinkestävyys ei siis rakennu vain normaalioloissa, vaan kyse on **prosessista, joka voi joko vahvistua kriisin aikana tai jäädä muiden kriisitoimenpiteiden varjoon.** Kansainväliset kokemukset osoittavat, että akuutti kriisin hetkellä huomio kohdistuu helposti infrastruktuuriin ja materiaaliseen resilienssiin yksilöiden, yhteisöjen ja organisaatioiden henkisen hyvinvoinnin jatkuvuuden sijaan. Henkisen kriisinkestävyiden näkökulmasta keskeinen havainto onkin, että kriisitilanteessa on vaikeaa, ellei mahdotonta, löytää sellaisia resursseja, joita ei ole turvattu jo normaalioloissa. Selvityksen aineistossa tästä nousivat keskeisiksi esimerkeiksi psykologien saatavuus sekä järjestöjen toimintakyky kriisin alkaessa ja sen aikana.

Tällainen tarkastelu korostaa, että vahvan perusresilienssin lisäksi myös **kyky oppia kriisitilanteessa on keskeinen osa henkistä kriisinkestävyyttä.** Oppiminen liittyy kuitenkin myös jatkuvuuteen: kyse on siitä, miten voidaan vahvistaa niiden tekijöiden jatkuvuutta, jotka tukevat henkistä kriisinkestävyyttä.

¹⁷ Kestilä, L., Tikka, M., Antikainen, V., & Niinivuori, P. (2026). *Resilienssistä henkiseen kriisinkestävyyteen*. ; Hyvönen, A.-E., et al. (2019). *Kokonaisresilienssi ja turvallisuus: Tasot, prosessit ja arviointi*.

Henkinen kriisinkestävyys
prosessina ja osana
laajempaa kokonaisuutta

Kuvio 4: Henkinen kriisinkestävyys prosessina

Prosessiluonne tuo näkyviin myös sen, että henkinen kriisinkestävyys edellyttää tietoista priorisointia siitä, mihin yhteiskunta haluaa panostaa jo ennen kriisiä. Kansainvälisissä esimerkeissä tällaiset valinnat voivat kohdistua esimerkiksi lasten ja nuorten arkeen ja harrastuksiin, jotka vahvistavat pitkällä aikavälillä osallisuutta, yhteisöllisyyttä ja hyvinvointia. Näiden merkitys kriisinkestävyydelle näkyy usein vasta myöhemmin, mutta ilman niitä kriisinkestävyys jää heikoksi.

Samalla korostuu jännite paikallisuuden ja rakenteiden välillä. Suomessa ajatus perustuu siihen, että paikallisyhteisöt kantavat kriiseissä. **Tämä oletus ei kuitenkaan päde tilanteissa, joissa ihmiset joutuvat siirtymään, hajaantumaa tai irtautumaan omista yhteisöistään.** Tällöin kriisinkestävyys ei voi rakentua vain olemassa olevien paikallisten verkostojen varaan, vaan tarvitaan myös rakenteita, jotka mahdollistavat yhteisöihin kiinnittymisen uusissa ympäristöissä. Oppimisen tarve ja henkisen kriisinkestävyden prosessiluonne koskettavatkin vahvasti myös yhteisötasoa.

Henkinen kriisinkestävyys edellyttää kokonaisuutta, jossa alueellinen autonomia, kansallinen koordinaatio ja universaalit, kaikkialla saatavilla olevat tukirakenteet täydentävät toisiaan. **Tällöin kriisinsietokyky ei ole sidottu yksittäisiin yhteisöihin, vaan se rakentuu yhteiskunnalliseksi kapasiteetiksi, joka seuraa yksilöitä tilanteesta ja paikasta toiseen.** Kansainvälisissä malleissa erityisen onnistuneina pidettiin monialaisia ja monitasoisia

koordinaatioryhmiä, jotka ovat valmiita toimimaan kriisin koittaessa myös henkisen kriisinkestävyyden tukemiseksi.

Lopulta prosessinäkökulma haastaa myös tarkastelemaan kriisien jälkioppeja. Koronapandemia tuotti merkittävän määrän kokemuksia ja tietoa henkisestä kriisinkestävyydestä, mutta jää avoimeksi, missä määrin nämä opit on kyetty kääntämään pysyviksi rakenteiksi ennen seuraavia kriisejä. Ilman tätä siirtymää kriisinkestävyys jää helposti toistuvasti reaktiiviseksi – ja siten haavoittuvaksi.

Lopuksi: Keskeiset nostot Suomelle

Raportin lopuksi nostamme esiin Suomen kannalta keskeisiä mahdollisuuksia henkisen kriisinkestävyyden ja yhteiskunnallisen resilienssin vahvistamiseksi. Tarkastelun lähtökohtana ovat sellaiset toimintamallit, joita voidaan sovittaa suomalaisen yhteiskunnan olemassa oleviin instituutioihin ja käytäntöihin, niiden vahvuuksia hyödyntäen. Erityisen tärkeää on huomioida paikallistason varautuminen sekä alueiden ja yhteisöjen erilaiset tarpeet. Alla esitetyt nostot painottavat ennen kaikkea sitä, millaisin edellytyksin toimintamallit voivat Suomessa toimia.

1. Henkisen kriisinkestävyyden koordinaation konkretisointi ja harjoittelu

Suomessa lähtökohdat ovat vahvat, sillä kokonaisturvallisuuden malli perustuu jo laaja-alaiseen yhteistyöhön viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten välillä. Henkisen kriisinkestävyyden näkökulmasta keskeinen kysymys on kuitenkin se, miten tämä yhteistyö muuttuu käytännön toimintatavoiksi.

Kansainväliset esimerkit osoittavat, että toimiva koordinaatio rakentuu jo ennen kriisejä. Alueelliset toimijat, palvelut, järjestöt ja viranomaiset eivät kohtaa vain poikkeusoloissa, vaan muodostavat etukäteen yhteistä tilannekuvaa, työnjakoa ja luottamusta. Erityisen olennaista on, että myös psykososiaalinen ja henkinen ulottuvuus integroidaan osaksi varautumista ja kriisijohtamista nykyistä systemaattisemmin.

Suomen kannalta kehittämistarve ei ensisijaisesti liity uusien rakenteiden luomiseen, vaan olemassa olevien yhteistyömallien täsmentämiseen henkisen kriisinkestävyyden näkökulmasta. **Ratkaisevaa on se, että roolit, tiedonkulku ja yhteistyökäytännöt ovat selvät jo ennen kriisiä.**

Suosituksena onkin näiden rakenteiden kirkastaminen suomalaisessa kontekstissa:

1. määritellään selkeästi, ketkä toimijat aktivoituvat ja millä rooleilla

2. vahvistetaan pysyviä, monitoimijaisia koordinaatioryhmiä myös normaalioloissa
3. harjoitellaan yhteistyötä ja tilannekuvan muodostamista etukäteen
4. varmistetaan, että psykososiaalinen tuki on integroitu osaksi kriisijohtamista.

Näin henkinen kriisinkestävyys tulee osaksi kokonaisturvallisuuden **käytännön toteutusta** – ei vain periaatteelliseksi tavoitteeksi.

2. Paikallisyhteisöjen toimijuuden ja keskinäisen luottamuksen vahvistaminen

Henkinen kriisinkestävyys ei muodostu pelkästään palveluiden tai julkisten instituutioiden varassa, vaan edellyttää myös kansalaisten omaa toimijuutta ja valmiuksia toimia kriisitilanteissa. Paikallisyhteisöihin kiinnittyvä kohtaamis- ja varautumismalli korostaa, että henkinen kriisinkestävyys rakentuu ennen kaikkea ihmisten välisissä suhteissa, arjen verkostoissa ja paikallisessa toimijuudessa. Mallin ytimessä ovat paikalliset tapaamiset, yhteinen keskustelu, resurssien tunnistaminen ja yhteisön oman kapasiteetin vahvistaminen. Gotlannin Stark socken -malli on tästä hyvä esimerkki.

Samalla useissa maissa on kehitetty käytännönläheisiä varautumismalleja, jotka aktivoivat kansalaisia. Norjassa ja Ruotsissa on tehty kampanjoita, joissa korostetaan ”preparedness friend” -ajattelua: **yksilö ei voi eikä hänen tarvitse varautua yksin, vaan osana verkostoa.** Suomessa varautumisessa on henkisen kriisinkestävyuden osalta puhuttu verrattain paljon etenkin kotivaraston keräämisestä ja materiaalisesta varautumisesta.

Aineisto korostaa, että resilienssi ”alkaa kodeista ja paikallisyhteisöistä”: ilman toisten tuntemista; vahvoja paikallisia verkostoja ja keskinäistä huolenpitoa myös laajemmat yhteiskunnalliset rakenteet jäävät hauraksi. Yhteisöt eivät ole vain resilienssipolitiikan kohteita, vaan sen keskeinen toteuttaja.

Suomessa mallia voisi soveltaa esimerkiksi kylissä, kaupunginosissa tai muissa rajatuissa yhteisöissä. Onnistumisen elementtejä ovat esimerkiksi:

1. fasilitoidut paikallisfoorumit, joissa tunnistetaan yhteisön vahvuuksia ja tarpeita
2. yhteisöharjoitukset ja varautumisen konkretisointi arjessa
3. naapuriapumallit ja epävirallisten verkostojen vahvistaminen
4. paikallisten yhdistysten, seurakuntien ja viranomaisten yhteistyö kansalaisten roolin vahvistamista aktiivisina toimijoina, ei vain avun kohteina.

Gotlannin mallin mukaisesti toiminnan tulee rakentua paikallisista lähtökohdista ja osallistumisen halusta. Aineisto korostaa, että paikallisuus ei tarkoita yksin jättämistä: valtion ja viranomaisten rooli on luoda puitteet, tarjota tukea ja mahdollistaa tiedon sekä resurssien liikkuminen eri tasojen välillä.

Keskeinen oppi on myös se, että **eri yhteisöillä on erilaiset tarpeet ja valmiudet**. Erityisesti haavoittuvien ryhmien tavoittaminen edellyttää kohdennettuja ja kontekstisensitiivisiä toimintatapoja. Samoin on keskeistä luoda rakenteita ja käytäntöjä, joissa lapset ja nuoret voivat osallistua, vaikuttaa ja rakentaa ymmärrystä kriiseistä ikätasoisella tavalla. Tämä tarkoittaa paitsi keskustelua ja tiedon tarjoamista, myös mahdollisuuksia harjoitella toimijuutta käytännössä.

3. Vaiheittain mukautuvan psykososiaalisen tuen malli

Kolmas näkökulma liittyy pitkittyneiden kriisien psykososiaaliseen tukeen. Toisin kuin äkillisissä kriiseissä, joissa painopiste on akuutissa kriisiavussa, pitkittyneet kriisit edellyttävät jatkuvaa, vaiheittain mukautuvaa tukea, joka huomioi ihmisten jaksamisen pitkällä aikavälillä.

Aineistossa korostuu, että onnistuneissa malleissa psykososiaalinen tuki ei ole erillinen tai irrallinen palvelu, vaan osa laajempaa yhteiskunnallista kokonaisuutta. Tukea tarjotaan monikanavaisesti sosiaali- ja terveyspalveluiden, järjestöjen, yhteisöjen sekä vertaistuen kautta. Keskeistä on, että tuki on helposti saavutettavaa, matalan kynnyksen toimintaa, joka ei rajoitu vain kriisin alkuvaiheeseen.

Kansainvälisissä esimerkeissä onnistumista on tukenut se, että **psykososiaalisen tuen rakenteet on suunniteltu nimenomaan pitkittyneitä tilanteita varten**. Tämä tarkoittaa, että tukea tarjotaan eri vaiheissa eri tavoin: alkuvaiheen kriisireaktioista siirrytään vähitellen pitkäkestoisen kuormituksen, epävarmuuden ja merkityksellisyyden kysymysten käsittelyyn. Tämä koskee niin kriisin vaikutuksen alaista väestöä kuin kriisin vastaamiseen keskittyneitä työntekijöitä.

Suomessa pitkittyneiden kriisien näkökulma kaippaa edelleen tarkentamista. Keskeinen kehittämiskysymys liittyy siihen, miten tukea voidaan tarjota pitkäjänteisesti, ennakoitua hyödyntäen ja eri toimijoiden yhteistyönä siten, että se tavoittaa erilaiset väestöryhmät – mukaan lukien ne, joita perinteiset palvelut eivät helposti tavoita.

Suosituksena on vahvistaa psykososiaalisen tuen jatkuvuutta, monitoimijaisuutta ja saavutettavuutta sekä varmistaa, että:

1. tuki mukautuu kriisin eri vaiheisiin
2. tavoittaminen on proaktiivista, ei palvelulähtöistä
3. palvelut huomioivat eri kieli- ja väestöryhmät
4. psykososiaalinen tuki kytkeytyy myös arjen perustarpeisiin.

4. Painopisteen siirtäminen ennaltaehkäisyyn ja arjen kriisinkestävyyteen

Henkinen kriisinkestävyys rakentuu pitkälti ennen kriisejä, arjen rakenteissa ja elinolosuhteissa. Vaikka monissa maissa – kuten Australiassa – mielenterveys on noussut keskeiseksi politiikkaprioriteetiksi ja siihen on kohdennettu merkittäviä resursseja, painopiste on edelleen vahvasti korjaavissa palveluissa. Mielenterveyden haasteiden esiintyvyys ei kuitenkaan ole vähentynyt, mikä viittaa ennaltaehkäisyn riittämättömyyteen.

Aineisto tuo esiin tarpeen siirtyä niin sanotusti ”ylävirtaan” (upstream) ja tarkastella henkistä kriisinkestävyyttä osana laajempia hyvinvoinnin edellytyksiä. Näitä ovat esimerkiksi asuminen, koulutus, toimeentulo, lapsuuden olosuhteet ja ravitsemus – tekijät, jotka muovaavat yksilöiden ja yhteisöjen kykyä selviytyä kuormituksesta jo ennen kriisejä. Erityisesti korostuu lasten ja nuorten asema: varhaiset elinolot vaikuttavat pitkällä aikavälillä sekä yksilölliseen että yhteisölliseen resilienssiin.

Samalla aineistossa tunnistetaan, että **ennaltaehkäisyyn panostaminen on poliittisesti ja hallinnollisesti haastavampaa kuin akuuttiin kriisivasteeseen tai palveluihin investoiminen**. Esimerkiksi fyysiseen infrastruktuuriin ja näkyviin toimenpiteisiin on usein helpompi kohdentaa rahoitusta kuin psykososiaalisiin ja sosiaalisiin tekijöihin, vaikka jälkimmäisten laiminlyönti voi pitkällä aikavälillä tulla kalliimmaksi.

Suomessa tämä tarkoittaa, että henkinen kriisinkestävyys tulisi nykyistä vahvemmin kytkeä osaksi hyvinvointipolitiikkaa ja sosiaalisia investointeja. Keskeisiä kehittämissuuntia ovat:

1. lasten ja nuorten hyvinvoinnin systemaattinen vahvistaminen (etenkin demokraattinen toimijuus ja tulevaisuuskuvittelu)
2. eriarvoisuuden vähentäminen resilienssipolitiikan näkökulmasta (hyvinvointivaltion palveluihin kohdistettujen leikkausten kokonaiskuva)
3. arjen palveluiden ja yhteisöllisten rakenteiden tukeminen (ei vain henkisen kriisinkestävyyden näkökulmasta, vaan laajemmin paikallisosallisuuden tukemiseksi, ks. kansainväliset esimerkit).

Aineistossa korostuu myös informaatiovaikuttamisen kasvanut merkitys. Ruotsissa psykologista resilienssiä vahvistetaan kouluttamalla viranomaisia ja kansalaisia tunnistamaan disinformaatiota ja ymmärtämään, miten tunnepohjainen viestintä vaikuttaa käyttäytymiseen. Tämäkin on nähtävissä osana ennaltaehkäisevää henkisen kriisinsietokyvyn rakentamista.

Keskeinen oppi aineistosta on, että ilman vahvaa arjen perustaa kriisinkestävyys jää hauraaksi. Ennaltaehkäisy ei ole erillinen politiikkalohko, vaan kriisinkestävyyden keskeinen ydin.

